
ЖОВТОНІЖКО І.М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра фізики,
Національний фармацевтичний
університет України,
м. Харків, Україна

БАБАКІШІЄВА Є.Н.,
старший викладач, кафедра
природничих наук,
Центр міжнародної освіти,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН)

Стаття присвячена актуальній проблемі самостійної роботи іноземних студентів під час здобуття ними вищої освіти. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розкрито сутність поняття самостійної роботи, а також розглянуто основні аспекти організації самостійної роботи іноземних студентів вищих навчальних закладів та наведено приклад методики організації самостійної роботи студентів-іноземців під час вивчення математичних дисциплін.

Ключові слова: самостійна робота, вищий навчальний заклад, іноземні студенти, математичні дисципліни.

Статья посвящена актуальной проблеме самостоятельной работы иностранных студентов во время получения ими высшего образования. На основе анализа научно-педагогической литературы раскрыта сущность понятия самостоятельной работы, а также рассмотрены основные аспекты организации самостоятельной

работы иностранных студентов высших учебных заведений и приведен пример методики организации самостоятельной работы студентов-иностранцев при изучении математических дисциплин.

Ключевые слова: самостоятельная работа, высшее учебное заведение, иностранные студенты, математические дисциплины.

In this article authors emphasize the main ways forming skills of individual works of foreign students during studying mathematics discipline. They analyzed all scientific knowledge in this fields and results of their observations. In this article authors pay attention in imprescriptibly role of lecture in education also in the importance its methodic contains. Authors basic in own experience during working with foreign students, they point in the main ways, which contribute to increasing of role of individual work foreign citizen as in the auditorium so during doing homework. Considering psychological peculiarity arranged individual work foreign students and specific creating providing with methodical material for individual work of foreign students during studying mathematics discipline by them. Authors also considerate of importance personal individuality of each foreign student: theirs level of knowledge, motivation, and individual character. In the conclusion authors once more pay attention for the necessity and actuality this problem in the high-education system.

Key words: independent work, higher education institution, international students, the mathematical discipline.

Постановка та обґрунтування актуальності теми. Однією з основних тенденцій розвитку вищої освіти є виховання високоосвіченої активної особистості здатної до пошуку й самостійного вирішення проблем, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти та самореалізації. Вимоги сучасного суспільства до фахової підготовки студентів викликають необхідність ефективного пошуку оптимальних шляхів оновлення системи освіти, нового підходу до організації навчально-виховного процесу, розробки таких методів і форм навчання, що можуть забезпечити

здобуття необхідних знань студентом, залежно від його індивідуальних здібностей і потреб. Одне з основних завдань освітнього процесу у вищих навчальних закладах – «навчити студентів вчитися», здобувати знання самостійно або за допомогою викладача. Тому під час навчально-виховного процесу особливу увагу необхідно приділяти самостійній роботі студентів. У зв'язку з цим розгляд визначеного питання і зумовив вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх наукових психолого-педагогічних досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми, свідчить про

те, що питання самостійної роботи студентів вищих начальних закладів перебувають у колі уваги широкого загалу авторитетних учених і педагогів-практиків. Найбільш активно в цій сфері працюють дослідники А. Алексюк, В. Буряк, Л. Вяткін, М. Данилов, Б. Єсіпов, В. Казаков, В. Король, І. Левіна, І. Лернер, М. Махмутов, П. Підкасистий, М. Скаткін, Т. Шамова та інші. У дослідженнях цих учених розглядаються основні функції самостійної роботи, форми її організації, а також дидактичні, психологічні, методологічні та інші аспекти самостійної діяльності особистості.

Незважаючи на широкий і багатоплановий характер досліджень, присвячених організації самостійної роботи студентів, проблема організації самостійної роботи іноземних студентів вищих навчальних закладів, зокрема в процесі вивчення математичних дисциплін, залишається відкритою.

Мета статті – розкрити сутність поняття «самостійна робота», розглянути основні аспекти організації самостійної роботи іноземних студентів вищих навчальних закладів та навести приклад методики організації самостійної роботи студентів-іноземців під час вивчення математичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі поняття «самостійна робота студентів» тлумачиться по-різному. Так, Б. Єсіпов вважає, що самостійна робота – це така робота, яка виконується без безпосередньої участі викладача, в спеціально відведений для цього час [4, с. 15]. С. Архангельський підкреслює, що самостійна робота виробляє у студентів установку на свідоме систематичне здобуття нових знань, є важливою умовою організації та самодисципліни, важливим засобом педа-

гогічного керівництва й управління самостійною пізнавальною діяльністю [1]. В. Сластьонін та Б. Іоганзен зазначають, що самостійна робота є системою заходів з виховання активності та самостійності в якості рис особистості, з вироблення вмінь та навичок раціонального придбання корисної інформації [8, с. 10]. А. Молибог самостійну роботу визначає, як діяльність, що складається з багатьох елементів: творчого сприйняття й осмислення навчального матеріалу в ході лекцій, підготовки до занять, іспитів, заліків, виконання курсових та дипломних робіт [6]. На думку інших науковців, самостійну роботу можна інтерпретувати як «... уміння студента систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність, свої дії без допомоги та контролю викладача» [3, с. 135].

На нашу думку, самостійна робота – це організована та керована викладачем аудиторна і позааудиторна діяльність студентів, яка є основою формування у свідомості студента алгоритму самостійної навчальної діяльності. Її можна також інтерпретувати як активне та цілеспрямоване вивчення студентом навчального матеріалу, розвиток та удосконалення його умінь та навичок систематизувати, планувати, контролювати і регулювати свою діяльність, свої дії без допомоги і контролю з боку викладача. Вона сприяє поглибленню та розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; опануванню прийомів процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей.

Окрім того, самостійну роботу студентів ми вважаємо методом навчання, який має за мету навчити студента осмислено та самостійно працювати з навчальним матеріалом, з науковою інформацією, закласти основи само-

організації та самовиховання, розвинути потребу в підвищенні своєї кваліфікації.

Самостійна робота студентів у вищих навчальних закладах, що є складовою навчально-виховного процесу, значною мірою визначає якість підготовки майбутніх фахівців. Під час самостійної роботи спеціально організований і керований процес навчання спрямовується на формування пізнавальних інтересів студентів, розвиток їхніх вольових якостей та творчих професійних здібностей на основі опанування системи наукових знань, набуття пізнавальних умінь та навичок. Саме в цьому полягають як сутність так і важливе завдання самостійної роботи студентів у процесі здобуття ними вищої освіти.

Зауважимо, що до шляхів вдосконалення самостійної роботи студентів можна віднести наступне: знання алгоритму, методів та способів виконання; грамотне сполучення та розуміння співвідношення об'ємів аудиторної (проходить під час навчальних занять за участю та під керівництвом викладача) та позааудиторної (виконується студентами без участі викладача) самостійної роботи; методично обґрунтована організація самостійної роботи студента; забезпечення розумного поєднання видів самостійної роботи (аудиторні заняття повинні забезпечити безумовне виконання визначеного мінімуму самостійної роботи студентами); забезпечення студентів необхідними методичними матеріалами (методичними посібниками, комп'ютерними програмами, роздавальним матеріалом тощо) з метою перетворення процесу самостійної роботи в процес творчий; забезпечення студента необхідними методичними матеріалами з виконання самостійної роботи; розробка чіт-

ких методичних вказівок; проведення індивідуальних консультацій; стійка мотивація діяльності (прояв зацікавленості); використання ситуацій успіху на заняттях, що сприяють розвитку у студентів впевненості у своїх силах, формуванню адекватної самооцінки, розкриттю індивідуальних здібностей студентів; здійснення контролю самостійної роботи, визначення викладачем форм звітності, обсягу роботи, термінів її подання; здійснення моніторингу результатів самостійної роботи [5, с. 512].

На основі аналізу науково-педагогічних джерел [2; 7] з'ясовано, що для успішності самостійної роботи студента необхідно: мати мотивацію, потрібну для придбання певних навичок і вмінь; користуватися програмою навчання та навчально-методичними матеріалами, в яких представлена вся інформація про зміст навчальної дисципліни; розуміти форми і способи контролю, за допомогою яких оцінюється навчальна діяльність студента.

Зазначимо, що особливості організації самостійної роботи іноземних студентів пов'язані з недостатнім знанням російської та української мов, а також психологічними відмінностями іноземних громадян, котрі здобувають вищу освіту у вищих навчальних закладах України. Самостійна робота дозволяє іноземним студентам набути навичок навчальної, наукової, пізнавальної та професійної діяльності. Вона необхідна не лише для опанування змісту окремого предмета, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення й вихід із проблемних ситуацій тощо. Під час самостійної роботи у студентів-іноземців формуються наполегливість, увага, витримка та інші корисні якості, забезпечується

не лише сприйняття програмного матеріалу, але й усебічний розвиток молоді людини як особистості.

Відомо, математика – одна з основних наукових фундаментів і ефективний прикладний апарат переважної більшості загальнотеоретичних, загальноінженерних, медико-біологічних, економічних та соціальних дисциплін. Знання основ математичних дисциплін необхідне як для успішного вивчення окремих дисциплін, так і для вирішення прикладних та дослідницьких завдань, що постають перед майбутніми фахівцями різного спрямування.

Самостійна робота під час вивчення математичних дисциплін відіграє важливу роль, оскільки в результаті самостійних міркувань іноземні студенти вдаються до різних логічних операцій, у них розвивається здатність до аналізу, синтезу, їхня розумова праця відбувається з максимальним напруженням, утворюються різноманітні зв'язки, що характеризує високий рівень їх розумової діяльності сприяє кращому засвоєнню нового матеріалу.

Звернемо увагу на те, що під час організації самостійної роботи в процесі вивчення математичних дисциплін необхідно зважати на розвиток індивідуальних особливостей іноземних студентів, рівень їхньої підготовки, інтересів, творчого потенціалу. Тому при організації навчання потрібно зробити правильний вибір із різних форм самостійної роботи: групова (парна) діяльність в аудиторії; колективні самостійні роботи; індивідуально-парна робота; домашня самостійна робота, вивчення дистанційного курсу тощо [2, с. 121]. При цьому, як би незначні були успіхи студента-іноземця у вивченні даної дисципліни, викладач повинен максимально заохочувати його самостійні зусилля по засвоєнню

предмета.

Провівши теоретичний аналіз наукових розробок з досліджуваної проблеми, можна виділити два основних напрямки побудови навчального процесу на основі самостійної роботи іноземних студентів. Перший – це збільшення ролі самостійної роботи у процесі аудиторних занять. Реалізація цього шляху потребує від викладачів розробки методик та форм організації аудиторних занять, спрямованих на забезпечення високого рівня самостійності студентів-іноземців та покращення якості їхньої підготовки. Другий – підвищення рівня активності іноземних студентів за усіма напрямками самостійної роботи у позааудиторний час.

Зважаючи на те, що математичні дисципліни в основному вивчаються на перших курсах, а іноземні студенти ще в достатньому обсязі не набули навичок самостійної роботи, викладачеві необхідно пояснити її роль та значення, ознайомити з видами, формами та прийомами такої роботи. Пояснення викладача слід будувати таким чином, щоб орієнтувати студентів-іноземців на чітке знання очікуваного результату під час вирішення кожного навчального завдання.

Навчання прийомів самостійної роботи іноземних студентів слід проводити регулярно – під час усього терміну навчання у вищому навчальному закладі, зокрема, на перших курсах на кожному аудиторному занятті під постійним контролем викладача, а на старших – під частковим наглядом викладача. Роль викладача полягає в заохочуванні іноземних студентів до навчання й орієнтування їх на те, що кожен з них повинен мати міцний фундамент математичної підготовки. Тому з перших занять іноземні студенти мають чітко розуміти, які теми вони

вивчатимуть, які домашні завдання необхідно виконувати в точно визначений термін.

Щоб іноземні студенти самостійно могли успішно опанувати та закріпити окремі теми навчальних курсів з математичних дисциплін, викладач повинен виконати значну роботу (підготувати бланки завдань, навчально-методичні посібники, електронні підручники, дистанційні курси тощо). Окрім того, виникає й інша проблема: невміння та небажання окремих іноземних студентів працювати самостійно, що зумовлені, по-перше, розбіжністю між системами навчання України та їхньої батьківщини, по-друге, низькою мотивацією студентів-іноземців щодо здобуття якісної освіти. Такі студенти, зазвичай, мають певні життєві настанови і позиції. Навчання у вищих навчальних закладах для них – необхідність, визначена планами на майбутнє. Вони орієнтовані на раціональне використання часу, реально оцінюють свої можливості, зосереджені на усвідомленні користі від навчання.

Важливим аспектом під час вивчення математичних дисциплін є створення навчальних матеріалів, орієнтованих на самостійну роботу. Це можуть бути як окремі розділи підручника, у яких під рубрикою «домашня робота», «самостійна робота», «індивідуальні завдання» об'єднано вправи, що іноземні студенти повинні виконувати в позааудиторний час, так і навчальні матеріали з дистанційних курсів.

Навчальні матеріали для самостійної роботи методично організовуються таким чином, щоб компенсувати відсутність викладача; стимулювати пошук самостійних рішень, спонукати студентів-іноземців до активної цілеспрямованої діяльності. Необхідно чітко розмежовувати навчальні мате-

ріали для самостійної роботи в аудиторний та позааудиторний час. Слід передбачати навчальні матеріали для різних форм самостійної роботи студентів-іноземців в аудиторії: роботи в парах чи мікрогрупі, а також для індивідуальної роботи без безпосереднього контролю викладача чи під його наглядом, коли він (у разі необхідності) надає допомогу, пропонує нове завдання, здійснює контроль чи корегування тієї чи іншої дії. Окрім того, навчальні матеріали для аудиторної та позааудиторної роботи подаються як єдине ціле, щоб робота студентів-іноземців в аудиторії була логічним продовженням їхньої самостійної роботи в позааудиторний час.

Для всіх матеріалів щодо самостійної роботи іноземних студентів на перший план висувається завдання – як за допомогою цих матеріалів залучити студентів до активної самостійної навчальної діяльності, як викликати в них бажання та прагнення творчо працювати, шукати й знаходити самостійні рішення, як розвинути готовність до самоосвіти. Успішне вирішення цих завдань визначається тими вправами та завданнями, що складають зміст матеріалів та є органічною частиною єдиної системи вправ та завдань навчального комплексу.

Особливу увагу також слід приділяти контролю: без контролю будь-який процес виявляється некерованим. Саме контроль допомагає своєчасно виявити та виправити помилки. Результати контролю дозволяють створити необхідні передумови для стимулювання іноземних студентів до навчання.

Мета контролю – допомогти студентам правильно та за мінімальними затратами часу освоїти теоретичний матеріал, набути навичок вирішення окремих завдань.

До системи контролю належать поточний, тематичний і підсумковий контроль. На нашу думку, під час вивчення математичних дисциплін найефективнішим є поточний контроль, а форми контролю обирає викладач (наприклад, тестові завдання, математичні диктанти, кросворди, вікторини, рольові та дидактичні ігри тощо).

Аналіз науково-педагогічної літератури та власний досвід роботи з іноземними студентами показав, що ефективність від самостійної роботи можна отримати тільки у тому випадку, коли вона організовується і реалізується у навчально-виховному процесі як цілісна система, що пронизує усі етапи навчання, а також є особистісно-значущою та високо мотивованою для студента-іноземця. Тому необхідно враховувати контингент студентської групи, індивідуально-типологічні відмінності кожного студента, рівень знань з предмету, що вивчається, а також вихідний рівень їх розумової діяльності, інтересів, творчого потенціалу та пізнавальної самостійності.

На нашу думку, вирішальна роль в організації самостійної роботи студентів-іноземців належить викладачеві, який повинен працювати не зі студентом «взагалі», а з конкретною особистістю, з її сильними та слабкими сторонами, індивідуальними здібностями та навичками. Викладач сприяє формуванню мотивації самостійної роботи, забезпечує її раціональний та

результативний хід, вбачає та підтримує найвищі якості студента як майбутнього фахівця високої кваліфікації. Він опрацьовує систему завдань, обирає тип, кількість завдань, час необхідний для виконання, визначає мету, навчає іноземних студентів раціональних прийомів розумової праці, здійснює інструктаж перед виконанням кожного із завдань, спостерігає за ходом їх виконання, оцінює результати і тим самим створює оптимальні умови для самостійної роботи студентів.

Висновки. Таким чином, можна підсумувати, що методично грамотна організація самостійної роботи не лише допомагає іноземним студентам у засвоєнні математичних дисциплін, але й надає можливість для подальшого вдосконалення їхньої комунікативної компетенції в режимі самоосвіти. Удосконалення форм самостійної роботи сприяє якіснішій підготовці та підвищенню ефективності навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Окрім того, навички самостійної роботи, сформовані в процесі вивчення математичних дисциплін, допомагають іноземним студентам поповнювати свої знання і в інших сферах навчально-пізнавальної діяльності.

Зважаючи на дискусійність висвітленої проблеми, вважаємо її перспективною та такою, що потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе : его закономерные основы и методы : учеб.-метод. пособие / С. И. Архангельский. – М. : Высш. шк., 2001. – 368 с.
2. Груденов Я. И. Совершенствование методики работы учителя математики : кн. для учителя / Я. И. Груденов. – М. : Просвещение, 1990. – 224 с.

3. Дармограй В. М. Організація самостійної роботи першокурсників / В. М. Дармограй // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – К. ; Запоріжжя, 2003. – Вип. 27. – С. 134 – 138.
4. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б. П. Есипов. – М. : Учпедгиз, 1961. – 239 с.
5. Жовтоніжко І. М. До проблеми організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення математичних дисциплін / І. М. Жовтоніжко, Т. В. Сілічова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 39 (92). – С. 509 – 514.
6. Молибог А. Г. Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе / А. Г. Молибог. – М. : Высш. шк., 1971. – 396 с.
7. Педагогика и психология высшей школы : учебн. пособие / под ред. М. В. Булановой-Топорковой. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 544 с.
8. Сластенин В. А. Личность учителя и ее формирование в педагогическом институте // Вопросы педагогики высшей школы : матер. науч. конф. по вопросам вузовской педагогики / под ред. Б. Г. Иоганзена. – Томск : изд-во Том. ун-та, 1969. – С. 9 – 11.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Arhangel'skiy S. I. Uchebnyiy protsess v vysshey shkole : ego zakonomernyye osnovy i metody : ucheb.-metod. posobie / S. I. Arhangel'skiy. – М. : Vyssh. shk., 2001. – 368 s.
2. Grudenov Ya. I. Sovershenstvovanie metodiki raboty uchitelya matematiki : kn. dlya uchitelya / Ya. I. Grudenov. – М. : Prosveschenie, 1990. – 224 s.
3. Darmohrai V. M. Orhanizatsiia samostiinoi roboty pershokursnykiv / V. M. Darmohrai // Pedagogika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti : problemy i poshuky : zb. nauk. pr. – К. ; Zaporizhzhia, 2003. – Vyp. 27. – S. 134 – 138.
4. Yesipov B. P. Samostoyatel'naya rabota uchashchikhsya na urokakh / B. P. Yesipov. – М. : Uchpedgiz, 1961. – 239 s.
5. Zhovtonizhko I. M. Do problemy orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv u protsesi vyvchennia matematychnykh dystsyplin / I. M. Zhovtonizhko, T. V. Silichova // Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zb. nauk. pr. – Zaporizhzhia : KPU, 2014. – Vyp. 39(92). – S. 509 – 514.
6. Molibog A. G. Voprosy nauchnoy organizatsii pedagogicheskogo truda v vysshey shkole / A. G. Molibog. – М. : Vyssh. shk., 1971. – 396 s.
7. Pedagogika i psikhologiya vysshey shkoly : uchebn. posobie / pod red. M. V. Bulanovoy-Toporkovoy. – Rostov n/D : Feniks, 2002. – 544 s.
8. Slastenin V. A. Lichnost uchitelya i ee formirovanie v pedagogicheskom institute // Voprosy pedagogiki vysshey shkoly : mater. nauch. konf. po voprosam vuzovskoy pedagogiki / pod red. B. G. Ioganzena. – Tomsk : izd-vo Tom. un-ta, 1969. – S. 9 – 11.